

GAJO PETROVIČ – FILOZOF V KONFLIKTE S MOCOU

K osobnostiam, ktoré sa mimoriadne pričínili o to, že juhoslovanská filozofia v posledných desaťročiach prenikla výrazne do zahraničia a stala sa doslova svetovým fenoménom, patrí bezpochyby Gajo Petrovič. Pozná ho i filozofická verejnosť na Slovensku. V šesťdesiatych rokoch vyšli u nás jeho články v zborníkoch prezentujúcich filozofiu praxe (*Človek a odčudzenie*, Bratislava 1967 a *Spory o teórii odrazu*, Bratislava 1969) a monografická práca *Filosofie a marxismus* (Praha 1968). V neskoršom období sa jeho myšlienky stali, žiaľ, i u nás najmä predmetom povrchnej dogmaticko-marxistickej kritiky. V júni tohto roku sa záhrebská a belehradská kultúrna verejnosť navždy rozlúčila s touto nevšednou filozofickou osobnosťou – s profesorom Filozofickej fakulty v Záhrebe a členom Srbskej akadémie vied a umení. Keďže sa belehradskí priatelia a kolegovia G. Petroviča nemohli vzhľadom na známe tragické okolnosti zúčastniť na jeho pohrebe v Záhrebe, rozlúčili sa s ním na smútočnom zhromaždení v Ustave pre filozofiu a spoločenskú teóriu. Správa o úmrtí G. Petroviča sa dotkla u nás najmä tých filozofov, ktorí ho osobne poznali.

Filozofiu začal Gajo Petrovič študovať v povojnových rokoch v Leningrade a v Moskve a vysokoškolské štúdium dokončil v Záhrebe. Témou jeho doktorskej dizertácie bola Plechanovova filozofia. Po jej obhajobe sa však jeho pozornosť obrátila na analytickú filozofiu – píše vlastné práce a prekladá Wittgensteinov *Tractatus logico-philosophicus*.

Tvorivé myslenie G. Petroviča nikdy neopantail ideologizovaný diamat a histmat. Už v r. 1950 posielal svoju kritiku stalinskému filozofovi M. M. Rozenaľovi. Na známej historickej porade juhoslovanských filozofov na Blede v roku 1960 nachádzame ho v antidogmatickom prúde, kritizujúcom teóriu odrazu a fakticky odmietajúcom sovietsky „marxizmus-leninizmus“. O niekoľko rokov neskôr patrí k najaktívnejším členom skupiny filozofov, ktorá svoju aktivitu rozvíja na základe známeho Marxovho výroku o nevyhnutnosti „nemilosrdnej kritiky všetkého existujúceho“, a na tom základe sa dostáva do konfliktu nielen s juhoslovanským režimom, ale i s medzinárodným stalinizmom. Inšpirujúc sa niektorými Marxovými filozoficko-antropologickými myšlienkami, ale i podnetmi moderných filozofických prúdov, formuluje Gajo Petrovič vlastné chápanie človeka a humanizmu, ontologických, epistemologických a logických problémov a významne prispieva k formovaniu špecifického juhoslovanského variantu filozofie praxe. Výstižný je názor, že G. Petrovič svoj odstup a kritický postoj voči totalitarizmu vyjadroval v tvorbe špecifickej syntézy marxizmu a občianskej filozofie. Preto venuje náležitú pozornosť nielen Aristotelovi, Kantovi a Hegelovi, ale aj Plechanovovi, Brentanovi, Wittgensteinovi, Cassirerovi, Husserlovi a najmä Heideggerovi. Jeho štúdie o Heideggerovi možno charakterizovať ako najobsažnejšiu a najfundamentálnejšiu interpretáciu diela tohto filozofa v juhoslovanskom prostredí.

S Petrovičovým bystrým umom a húževnatosťou v konaní úzko súvisí vznik a vydávanie časopisu *Praxis* v srbochorváčtine a vo viacerých svetových jazykoch. Bol dušou redakcie a v redakčnej rade časopisu zoskupil i také významné filozofické osobnosti, ako sú A. J. Ayer, E. Bloch, E. From, L. Goldman, J. Habermas, Gy. Lukács, H. Marcuse. S organizátorskou činnosťou G. Petroviča je spojené aj pôsobenie známej Korčulskej letnej školy.

O širokých filozofických a tvorivých záujmoch G. Petroviča svedčia desiatky jeho monografií, článkov a štúdií, z ktorých mnohé vyšli v rôznych jazykoch doma a v zahraničí. Tie najpozoruhodnejšie vyšli i v jeho štvorzväzkových vybraných spisoch v roku 1987. Patria k nim: *Od Locka po Ayera, Filozofia a marxizmus, Filozofia a revolúcia, Myslenie revolúcie, Prolegomena ku kritike Heideggera, Heideggerova výpoveď* atď.

Úmrtím G. Petroviča skončil zložitý, nepokojný život humanistu, demokrata a bojovníka proti totalite, život mysliteľa a učiteľa, na ktorého si jeho spolupracovníci a žiaci budú spomínať pre jeho obdivuhodné vzdelanie a dôstojnosť v každej životnej situácii.

Andrej Kopčok